

Bernard Leenstra

arts-onderzoeker, oprichter van Promothink, een groep jonge academici die zich onder andere buigt over dalende vaccinatiegraden

HET VEREIST SUBTILITEIT OM BEZORGDE OUDERS TE OVERTUIGEN

Behoedzaam manoeuvreren werkt het best bij antivaxxers

Tegenstanders van vaccinaties laten zich lastig leiden door feiten en cijfers. Een respectvol gesprek met subtiele hints werkt beter dan overdonderen en inspelen op schuldgevoel.

Onlangs maakte staatssecretaris Blokhuis bekend dat de daling van de vaccinatiegraden is gestagneerd. Hoewel dit een hoopvol gegeven is, zijn de meeste graden nog te laag. Om de vaccinatiegraden te doen stijgen worden weigeraars sinds kort uitgenodigd voor een gesprek. Professionals voorzien twijfelende ouders van ‘objectieve en wetenschappelijke informatie over vaccins’. Naast herhaling van wetenschappelijke argumenten over nut en noodzaak van vaccineren, speelt beeldvorming en invoelbaarheid van argumenten een net zo belangrijkere rol. Zo is het beter om in het vervolg niet meer te spreken van ‘daling van de vaccinatiegraad’ maar van ‘verhoging van het infectierisico’. Immers, beeldvorming lijkt een cruciale rol te spelen bij de groeiende groep twijfelende, seculiere ouders. De vraag is: hoe kan dat?

Complottheorie

Ouders worden door antivaxxers op geraffineerde wijze op het verkeerde been gezet. Opvallend is dat de stellige overtuiging van antivaxxers veel overeenkomsten heeft met de vasthoudendheid waarmee ontkenners van klimaatverandering en aanhangers van complottheorieën hun ‘gelijk’ uitdragen. Pascal Diethelm beschreef al in 2009 vijf kenmerken die complottheorieaanhangers (of: wetenschapsontkenners) karakteriseren: *fake experts*, *logical fallacies*, *impossible expectations*, *cherry picking* en *conspiracy theory*.

Fake experts

‘Experts’ die meningen verkondigen waarvan wetenschappelijk vaststaat dat ze onjuist zijn. Geregeld worden zulke zogenaamde ‘experts’ uit hun ambt gezet. Bekend voorbeeld is Andrew Wakefield en zijn frauduleuze artikel over vaccins en autisme. Door aandacht te geven aan deze personen lijkt, ten onrechte, alsof er nog sprake is van een actuele wetenschappelijk discussie.

Logical fallacies

Het op overtuigende – maar onjuiste – wijze verbinden van oorzaak en gevolg, waardoor een drogredenering wordt verdoezeld: ‘Kinderziektes zijn over het algemeen mild, soms gaan daar kinderen aan dood, dat kan dus ook door vaccinaties gebeuren.’

Impossible expectations

De veronderstelling dat alleen de hoogst haalbare vormen van onderzoek iets zouden kunnen bewijzen. ‘Alle bijwerkingen (zijn) nog niet duidelijk (...) omdat er geen dubbelblind, placebo-gecontroleerd (...) onderzoek wordt gedaan bij vaccinaties.’ Deze vorm van onderzoek is niet noodzakelijk om de effectiviteit van vaccins te bewijzen, erg duur en bovendien praktisch vrijwel onuitvoerbaar. Het is hetzelfde als zeggen dat er geen sprake is van democratie als de opkomst bij verkiezingen lager is dan 99 procent. Op deze manier wekken antivaxxers ten onrechte de indruk dat er nog geen gedegen wetenschappelijk onderzoek is uitgevoerd: ‘Waar is de wetenschap die bewijst dat het Rijksvaccinatieprogramma veilig is? Niemand die het kan vinden.’

Cherry picking

Het selectief kiezen van bronnen waarmee de al gevormde mening wordt onderbouwd, of het extraheren van data waarbij de (cruciale) context wordt weggelaten. Op deze manier kunnen grote hoeveelheden wetenschappelijke conclusies worden genegeerd: ‘Ik baseer me liever op de (vaak schrijnende) ervaringsverhalen van de ouders in plaats van die kille cijfertjes.’

Conspiracy theory

Een theorie of opvatting dat een bepaalde gebeurtenis het resultaat is van een samenzwering. Als alle experts, wetenschapsbureaus en politici hetzelfde zeggen, dan spannen ze waarschijnlijk samen: ‘We worden onwetend gehouden’ en ‘Er wordt ons verteld dat het Rijksvaccinatieprogramma gebaseerd is op vertrouwen’, aldus de website van Stichting Vaccinvrij.

Twijfelende ouders

De verzameling van deze vijf kenmerken creëert een krachtig beeld van een verzonden werkelijkheid. De overtuigende taal van de antivaxxers staat in schril contrast met het genuanceerde, wetenschappelijke verhaal vol ‘cijfertjes’. Het bewijs voor het belang van vaccineren is voor wetenschappers evident, maar als deze informatie door twijfelende ouders niet goed kan worden verwerkt, verliest het bewijs zijn doelmatigheid. Daarom is het belangrijk om wetenschappelijke informatie op een begrijpelijke manier te vertalen. Daarbij is het gebruik van begrijpelijke metaforen, beeldspraak en analogieën cruciaal. Het inlevingsvermogen van de ontvanger en de mate van identificatie van de ontvanger met de gepresenteerde boodschap bepaalt immers in belangrijke mate of de boodschap overtuigt en beklijft. Neem het begrip ‘kudde-immuniteit’, een term die voor velen lastig is te begrijpen. In het programma *Zondag met Lubach* wordt dit begrip met een simpel voorbeeld met paraplu’s op ludieke en pragmatische wijze uitgelegd.

Daarnaast moet aandacht worden besteed aan de manier waarop twijfelende ouders worden benaderd. Het is van belang om te onderkennen dat hun gevoel van onafhankelijkheid wordt aangetaast als ze vermoeden dat iemand moedwillig probeert hun denkwijze of gedrag te veranderen. Dit roept een gevoel van weerstand

op, ook wel omschreven als ‘reactance’. De invloed die wordt uitgeoefend om iemand van mening te doen veranderen, heeft dan een averechts effect; de ontvanger heeft de neiging meer aan de reeds gevormde mening vast te houden en gaat daar mogelijk nog sterker in geloven. In het gesprek met twijfelende ouders is het dan ook van belang de overtuigende intentie enigszins te maskeren.

Een simpel prikje

Het is echter invoelbaar, de drang van artsen om twijfelende ouders wakker te schudden of – zoals minister Blokkhuis stelde – ‘indringend’ toe te spreken. Toch zal een duidelijke inhoudelijke boodschap op gematigde toon een sterker effect hebben dan een vermanend betoog. Een zin als ‘het enige juiste is om uw kinderen te laten vaccineren’ is minder effectief dan ‘goed dat u hier zo kritisch over nadenkt, mijn advies zou zijn om uw kinderen te laten vaccineren, maar ik kan me voorstellen dat u met veel vragen zit’.

‘Goed dat u hier zo kritisch over nadenkt, mijn advies is om uw kinderen te laten vaccineren, maar ik kan me voorstellen dat u met veel vragen zit’

Voor academici is het vandaag de dag dan ook een belangrijke uitdaging hun bevindingen begrijpelijk, helder en invoelbaar over te brengen. Toon ouders op inzichtelijke wijze wetenschappelijke informatie, maar vergeet daarbij niet (ook) beelden te tonen van zieke kinderen en ernstig gehandicapte volwassenen. Beantwoord rustig alle vragen van twijfelende ouders, maar vertel daarbij ook de tot de verbeelding sprekende verhalen over massale (kinder)sterfte als gevolg van een mazelenepidemie. En vergeet daarbij bovenal niet te vertellen dat dit alles is te voorkomen door een simpel prikje. ■

contact

b.s.leenstra@umcutrecht.nl
cc: redactie@medischcontact.nl

web

Meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl/artikelen.